

Warszawa dnia 18.01.2024 r.

Dr hab. Andrzej Gałązka
Zakład Polityki Regionalnej i Lokalnej
Katedra Polityki Publicznej
Kolegium Ekonomiczno-Społeczne
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

**Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego oraz popularyzatorskiego
doktora Rafała Wiśniewskiego mającego stanowić podstawę nadania stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie
geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna**

Prezentowana ocena dorobku wykonana została na podstawie Uchwały nr 16/2023 Rady Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN z dnia 4 października 2023 roku w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr. Rafałowi Wiśniewskiemu.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 – tekst jednolity), w art. 219 ust. 1, do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która poza tym, że posiada stopień doktora, legitymuje się osiągnięciami naukowymi lub artystycznymi, uzyskanymi po otrzymaniu stopnia doktora, które stanowią znaczny wkład autora(-ki) (habilitanta(-tki)) w rozwój określonej dyscypliny naukowej, lub artystycznej oraz wykazuje się on/ona istotną aktywnością naukową, lub artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Zgodnie z ww. rozstrzygnięciami przedkładana Recenzja **składa się z trzech zasadniczych części zawierających odpowiednio:**

- I. Ocenę przedłożonego przez Habilitanta osiągnięcia naukowego, na które składa się cykl pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: „Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”;
- II. Ocenę tzw. pozostałych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora, z uwzględnieniem współpracy zagranicznej;
- III. Ocenę dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego.

Niniejszą Recenzję poprzedzono krótką prezentacją życiorysu naukowego Habilitanta.

**Życiorys naukowy Habilitanta w kontekście wymogów procedury ubiegania się
o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Studia wyższe i uzyskane stopnie naukowe

Zgodnie z informacjami zawartymi w odnośnej dokumentacji, Pan Rafał Wiśniewski w latach 1996-2001 był studentem dziennych studiów magisterskich na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego (WGiSR UW) w Instytucie Krajów Rozwijających się. W 2001 r. uzyskał stopień magistra (specjalność geografia społeczno-

ekonomiczna) na podstawie pracy magisterskiej pt. „Walory turystyczne a dostępność komunikacyjna w Radzasthanie”. W czasie ww. studiów (1998-2001) uczęszczał na uzupełniające studia Ochrony Środowiska (WGiSR UW).

W 2011 r. decyzją Rady Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego Polskiej Akademii Nauk uzyskał stopień naukowy doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii, na podstawie obronionej rozprawy doktorskiej pt. „Dojazdy do pracy do Białegostoku – przemiany w okresie 1983-2005 na tle sytuacji demograficznej i społecznej”.

Przebieg pracy naukowej

Pan Rafał Wiśniewski od początku swojej działalności naukowej jest związany z Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego Polskiej Akademii Nauk (IGiPZ PAN). W Instytucie tym:

- od kwietnia 2005 r. do marca 2011 r. – był studentem Studium Doktoranckiego IGiPZ PAN;
- 30 marca 2011 r. – decyzją Rady Naukowej IGiPZ PAN, na podstawie ww. pracy doktorskiej, otrzymał stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii;
- od kwietnia 2010 r. do sierpnia 2011 r. – był zatrudniony na stanowisku młodszego dokumentalisty;
- od września 2011 r. do sierpnia 2019 r. – był zatrudniony na stanowisku adiunkta;
- od września 2019 r. do stycznia 2020 r. – wskutek zapisów odnośnej Ustawy został przeniesiony na stanowisko specjalisty;
- od lutego 2020 r. do chwili obecnej – jest zatrudniony ponownie na stanowisku adiunkta.

Z przedstawionego zarysu drogi naukowej Habilitanta wynika, iż konsekwentnie realizuje i rozwija swoje zainteresowania naukowo-badawcze. Problematyka, jaką podejmował dotychczas w swoich studiach magisterskich i doktoranckich jest ogólnie zbieżna z tematyką wskazaną w osiągnięciu naukowym stanowiącym element dorobku prezentowanego w ramach ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

I. Ocena „osiągnięcia naukowego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna”

Ocena ogólna

Zgodnie z odnośną dokumentacją dr Rafał Wiśniewski, jako element oceny dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego oraz popularyzatorskiego mającego stanowić podstawę do nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, wskazał cykl pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych pod zbiorczym tytułem: „*Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych*”. Jest to zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Na ww. cykl publikacji naukowych składa jedno opracowanie autorskie Habilitanta i cztery opracowania współautorskie. W związku z tym poniżej przedstawiam, na podstawie odnośnej dokumentacji, szczegółową strukturę udziału Habilitanta w ich powstawaniu. Oczywiście, przytaczane poniżej deklaracje dotyczące autorstwa Habilitanta są zgodne z odnośnymi pisemnymi oświadczeniami Współautorów. Są to następujące publikacje:

- O.1, Wiśniewski, R. (2015) *Społeczna percepcja dostępności przestrzennej do usług*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 4, 44-63;

https://studreg.uw.edu.pl/dane/web_srif_files/545/2015_4_wisniewski.pdf, 40 pkt. MEiN (2021), Udział procentowy: 100%

- O.2, Wiśniewski, R., Szejgiec-Kolenda, B., & Śleszyński, P. (2016), *Population changes and population ageing in Poland between 1960 and 2011*, *Geographia Polonica*, 89(2), 259-265; <https://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication/78766/edition/59011/content>, 100 pkt. MEiN (2021); Udziały procentowe: Wiśniewski R., 80%, Szejgiec-Kolenda B. – 10%, Śleszyński P. – 10%.

Habilitant określa swój udział w przygotowaniu ww. publikacji następująco: „(1) pomysłodawca badań; (2) koncepcja artykułu, zakres, układ treści; (3) przegląd literatury; (4) opracowanie wyników i sformułowanie wniosków; (5) przeprowadzenie artykułu przez proces wydawniczy”

- O.3, Stępnia, M., Wiśniewski, R., Goliszek, S., & Marcińczak, S. (2017), *Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce*, *Prace Geograficzne*, 261. Warszawa: IGiPZ PAN, https://rcin.org.pl/igipz/Content/66130/WA51_85077_r2017-nr261_Prace-Geogr.pdf, 120 pkt. MEiN (2021), Udziały procentowe: Stępnia M. – 60%, Wiśniewski R. – 25%, Goliszek S. – 10%, Marcińczak S. – 5%.

Habilitant określa swój udział w przygotowaniu ww. publikacji następująco: „(1) współtwórca zakresu i układu treści; (2) gromadzenie i opracowanie danych (współtwórca); (3) opracowanie wyników analiz empirycznych – wiodąca rola w powstaniu rozdziałów 6-10 (str. 103-222) dot. wszystkich analizowanych usług publicznych; synteza i opracowanie wniosków (współtwórca); (4) przeprowadzenie publikacji przez proces wydawniczy”

- O.4, Rosik, P., Stępnia, M., & Wiśniewski, R. (2021), *Delineation of health care deserts using accessibility measures: the case of Poland*, *European Planning Studies*, 29(6), 1151-1173; <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1818184>, IF (2021) – 3,777, 100 pkt. MEiN (2021). Udziały procentowe: Rosik P. – 33,33%, Stępnia M. – 33,33%, Wiśniewski R. – 33,33%.

Habilitant określa swój udział w przygotowaniu ww. publikacji następująco: „(1) współtwórca koncepcji artykułu, zakresu i układu treści; (2) przegląd literatury; (3) opracowanie wyników i sformułowanie wniosków (współtwórca); wiodąca rola w powstaniu rozdz. 1. Introduction, rozdz. 2. Methods for measuring peripherality/accessibility (2.3. Accessibility of selected medical services), rozdz. 3. Methodology (3.1. Travel times); sformułowanie wniosków (współtwórca); (4) przeprowadzenie artykułu przez proces wydawniczy”

- O.5, Wiśniewski, R., Stępnia, M., & Szejgiec-Kolenda, B. (2021), *Accessibility of public services in the age of ageing and shrinking population: are regions following trends*, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 103(1), 55-74,

<https://doi.org/10.1080/04353684.2021.1903334>, IF (2021) – 2,450, 70 pkt. MEiN (2021). Udziały procentowe: Wiśniewski R. – 80%, Stępnia M. – 10%, Szejgier-Kolenda B. – 10%

Habilitant określa swój udział w przygotowaniu ww. publikacji następująco: „(1) pomysłodawca opracowania; (2) koncepcja artykułu, zakres, układ treści; (3) przegląd literatury; (4) opracowanie wyników i sformułowanie wniosków (autorstwo rozdziałów: Introduction, Key theoretical approaches..., Demography in Poland..., Results; wiodąca rola w powstaniu rozdziałów: Measuring accessibility..., Discussion and conclusions); (5) przeprowadzenie artykułu przez proces wydawniczy”

Habilitant zgodnie z faktami stwierdza, iż: „Sumaryczny Impact Factor (2021) mojego osiągnięcia naukowego wyniósł 6,227 oraz 430 pkt. MEiN.”

Dokonując ogólnej oceny merytorycznej przedstawionego cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji trzeba na wstępie zauważyć, iż:

- dominują wśród nich opracowania współautorskie: w ich skład wchodzi: 1 artykuł autorski, 3 artykuły wieloautorskie, oraz monografia wieloautorska o objętości 355 stron;
- spośród ww. pięciu opracowań trzy są w języku angielskim, a dwa w języku polskim;
- wszystkie publikacje są wysoko punktowane w klasyfikacji MEiN;
- merytoryczny udział Habilitanta w tworzeniu poszczególnych opracowań jest wyraźnie wykazany w formie opisowej oraz w formie udziału procentowego. Określają to zarówno deklaracja własna Habilitanta, jak i w oświadczenia poszczególnych współautorów. Oba ww. źródła informacji są w tym przypadku wzajemnie zgodne;
- przedmiotowe opracowania były publikowane odpowiednio w latach 2015, 2016, 2017 i dwa ostatnie w 2021 r. Jest to zgodne z deklarowaną przez Habilitanta w Autoreferacie chronologią etapów badawczych nad problematyką określoną w tytule cyklu przedmiotowych opracowań.

Odnosząc się do dominacji w przedstawionym cyklu opracowań prac wieloautorskich należy stwierdzić, iż jest to w przedmiotowym przypadku w pełni merytorycznie uzasadnione przede wszystkim wyborem prezentowanej problematyki badawczej, objętej wspólnym tytułem „*Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych*”. Badania te nie mają charakteru analiz danych wtórnych (już istniejących) lecz wykorzystują dane pierwotne i quasi pierwotne, tj. w znacznej mierze pozyskane i zasadniczo przetworzone w procesie badawczym. Dobór skali obserwacji (cała Polska w podziale na gminy) oraz przedmiotu obserwacji (punktowe i liniowe obiekty infrastruktury społecznej i transportowej skorelowane ze zmianami liczby i struktury ludności w długim okresie) wyklucza w zasadzie możliwość realizacji takiego zamierzenia badawczego przez jednego autora. Co więcej, wytworzenie finalnych informacji charakteryzujących badane zjawiska, wymagało nie tylko wykorzystania istniejących wyspecjalizowanych narzędzi, w tym GIS, ale także ich twórczego dostosowania do przedmiotu badania. Ponadto, jak podaje to zresztą sam Habilitant, wykonanie przedmiotowych analiz było możliwe dzięki udziałowi Habilitanta w

realizacji trzech wieloletnich grantów finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki (NCN). Były to:

- w latach 2011-14: „*Wielokryterialna ocena wpływu wybranych korytarzy drogowych na środowisko przyrodnicze i rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów przyległych*” (Habilitant był głównym wykonawcą);
- w latach 2014-17: „*Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje*” (Habilitant był wykonawcą);
- w latach 2015-19: „*Wpływ zmian demograficznych w Polsce na rozwój lokalny*” (Habilitant był głównym wykonawcą).

Nie bez znaczenia w przygotowaniu uporządkowanego logicznie i tematycznie cyklu publikacji, zdaniem recenzenta, jest również realizacja w latach 2019-21 kierowanego przez Habilitanta grantu NCN „*Dostępność do usług publicznych a wykluczenie społeczne w kontekście przemian demograficznych*”. W zasadzie niemal cały dorobek badawczy i publikacyjny Habilitanta sukcesywnie tworzył solidne podstawy merytoryczne realizacji prezentowanego osiągnięcia naukowego, co uzasadnia opinie o niezwykle istotnej a nawet kluczowej roli dr. Rafała Wiśniewskiego w powstawaniu przedmiotowych opracowań.

Ocena szczegółowa

Pierwsza publikacja przedmiotowego cyklu: Wiśniewski, R. (2015) *Společná percepce dostupnosti prostorové do služeb*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 4, 44-63; https://studreg.uw.edu.pl/dane/web_srif_files/545/2015_4_wisniewski.pdf, 40 pkt. MEiN (2021),

Artykuł autorski Habilitanta oparty m.in. o wyniki realizacji projektu „*Wielokryterialna ocena wpływu wybranych korytarzy drogowych na środowisko przyrodnicze i rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów przyległych*” (nr NN 306 56 49 40). Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki. Wiodącym motywem podjęcia badań była tu niedostatecznie rozpoznana rola i dostępność usług publicznych rozpatrywana w kontekście przestrzennym. Luka badawcza wynikała z dominujących dotychczas w literaturze przedmiotu ujęć koncentrujących się na poziomie poszczególnych krajów lub regionów, rzadko zaś na poziomie lokalnym.

Podstawą artykułu są informacje zgromadzone podczas badań ankietowych oraz wywiadów pogłębionych przeprowadzonych w wybranych gminach, przez które przebiegają wybrane do analizy korytarze drogowe na obszarze Polski. Ostatecznie do analizy przyjęto sześć zróżnicowanych korytarzy drogowych w różnych regionach kraju, oczywiście wraz z okalającymi gminami. Informacje na temat społecznego postrzegania zmian dostępności przestrzennej do usług wykorzystane w opracowaniu pochodzą z dwóch źródeł: (1) wywiadów pogłębionych z przedstawicielami władz gminnych, (2) badań ankietowych przeprowadzonych w gminach (ankiety szkolne z wykorzystaniem sieci szkół podstawowych). Na podstawie ww. informacji, dokonano oceny dostępności przestrzennej do usług w zależności od ich rodzaju i od kategorii drogi dojazdowej. Na podstawie badań ankietowych określono motywacje podróży i częstotliwość użytkowania korytarzy drogowych. Również wykorzystując badania ankietowe, zidentyfikowano opinie mieszkańców na temat wpływu analizowanych korytarzy drogowych na szeroko rozumianą jakość życia i poziom bezpieczeństwa mieszkańców. Poza tym uzyskane wyniki badań

pozwoili m.in. na stwierdzenie, iż społeczna percepcja dostępności do wybranych usług zdecydowanie zależy zarówno od rodzaju usług (lokalne i ponadlokalne), jak i od kategorii użytkowanej drogi dojazdowej (droga krajowa, droga ekspresowa, autostrada). Nie stwierdzono przy tym jednoznacznej różnicy w ocenie dostępności do usług użyteczności publicznej (ogółem) osób niezmotoryzowanych i posiadaczy samochodów. Wykazano przy tym wyraźne zróżnicowania przestrzenne badanych zjawisk na obszarze kraju wynikające ze specyfiki lokalnej i regionalnej tak sieci usług publicznych jak i systemu dróg.

Oczywiście, recenzent przytacza tu tylko wybrane konstatacje zawarte w omawianym artykule. Oceniam, iż przedmiotowy tekst znalazł się w pełni zasłużenie w przedstawianym przez Habilitanta cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych pod zbiorczym tytułem: *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”*. Treści tam zawarte, niejako chronologicznie i merytorycznie, „otwierają” tytułową problematykę badań prowadzonych przez (i z udziałem Habilitanta). Uzyskane konkretne, poparte solidnym i unikatowym warsztatem badawczym wyniki tych badań określiły pola problemowe, wskazały zakres i strukturę zróżnicowań przedmiotu przyszłych analiz. Tekst jest bogato udokumentowany, tak w zakresie podstaw teoretycznych prowadzonych rozważań, jak i zastosowanych bardzo zróżnicowanych metod badawczych oraz wykorzystanych materiałów źródłowych. Ten autorski artykuł Habilitanta pokazuje z jednej strony wiedzę i możliwości badawcze dr. Rafała Wiśniewskiego, a z drugiej strony uzasadnia w pełni konieczność wykorzystywania prac zespołowych w postaci projektów badawczych dla uzyskania unikatowych wyników prowadzonych analiz. Osiągnięcia takie mają, co warto zauważyć, nie tylko znaczącą wartość naukową, ale i praktyczne znaczenie m.in. dla prowadzenia szeroko rozumianej polityki publicznej w przedmiotowym zakresie.

Druga publikacja przedmiotowego cyklu:

Wiśniewski, R., Szejgier-Kolenda, B., & Śleszyński, P. (2016), Population changes and population ageing in Poland between 1960 and 2011, Geographia Polonica, 89(2), 259-265; <https://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication/78766/edition/59011/content>, 100 pkt. MEiN (2021);

Wyniki badań zaprezentowane w przedmiotowej publikacji są efektem realizacji projektu badawczego *„Wpływ zmian demograficznych w Polsce na rozwój lokalny”* finansowanego ze środków ze środków Narodowego Centrum Nauki (Polska) na podstawie decyzji nr. Grudzień EŃ- 2014/13/B/HS4/03495.

W artykule przedstawiono pogłębioną analizę na poziomie lokalnym zmian w okresie 1960-2011 ogólnej liczby ludności Polski oraz liczebności i udziału osób w wieku 60 lat i więcej. Wykorzystano w tym celu dane spisów powszechnych z lat 1960-2011 w skali gmin (LAU 2). Ze względu na liczne zmiany w podziale administracyjnym kraju dokonywane na poziomie lokalnym w ww. okresie, koniecznym było nie tylko wykorzystanie danych przeliczonych do układu porównywalnego (zbieżnego ze stanem w 1992 r.), ale stworzenie na potrzeby badania swoistego skorygowanego podziału administracyjnego. Taki zabieg był niezbędny, ponieważ przeliczone w GUS na poziomie gmin podstawowe dane ludnościowe, ze względu na zachodzące procesy powstawania, łączenia i dzielenia gmin nie pozwalają na uzyskanie pełnego zakresu porównywalności na poziomie LAU2 w Polsce w całym okresie

objętym badaniem (1960-2011). Ten skorygowany podział, odbiegający nieznacznie od rzeczywistego, tworzyło nie 2478 a 2454 jednostki.

W pierwszym etapie analizy w badaniu zidentyfikowano na poziomie gmin przestrzenne zasięgi procesów koncentracji oraz wyludniania. Zwrócono przy tym uwagę na wątpliwości, co do wartości poznawczej informacji dotyczących rzeczywistego stanu ludności, zwłaszcza w 2011, czyli po fali masowych i nierejestrowanych długotrwałych wyjazdów ludności zagranicę (GUS 2013 - ponad 1,5 mln).

Niejako w drugiej części opracowania zaprezentowano wyniki analizy postępującego procesu starzenia się ludności. Zidentyfikowano zakres i dynamikę przestrzennych zróżnicowań tego procesu. Mimo istotnej wartości poznawczej i praktycznej ww. analiz największą wartość dodaną ma tu niejako część trzecia opracowania. Zaprezentowano tu autorską typologię gmin Polski wyodrębniając 9 typów gmin, w której jako czynnik porządkujący wykorzystano dynamikę zmian ilościowych skorelowaną z poziomem starzenia się populacji. Wyniki tej analizy okazały się bardzo istotne nie tylko dla dalszych prac badawczych, ale znalazły szerokie zastosowanie praktyczne, m.in. w identyfikacji obszarów problemowych w Polsce.

Z punktu widzenia cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”*, omawiane opracowanie stanowi niejako drugi etap identyfikacji podstaw tytułowego zagadnienia badawczego. Artykuł, opublikowany w prestiżowym czasopiśmie, z oczywistych względów nie budzi zastrzeżeń ani formalnych, ani merytorycznych, a wkład pracy Habilitanta jest tu znaczący, określany zgodnie przez zainteresowane strony na 80%. Habilitant był pomysłodawcą badań; stworzył koncepcję artykułu, określił zakres, układ treści publikacji, wykonał przegląd literatury, opracował wyniki i sformułował wnioski, a także przeprowadził artykuł przez proces wydawniczy.

Szczególnie należy tu podkreślić wielość i trafność wykorzystanych metod badawczych oraz twórczy wkład w złożoną pragmatykę delimitacji przestrzennej obszarów problemowych na poziomie lokalnym. Przykładem tego jest stworzona autorska typologia gmin w Polsce wymagająca posiadania pogłębionej wiedzy w przedmiotowym zakresie. Na uwagę zasługuje również zawarta w opracowaniu interpretacja uzyskanych wyników. Była ona możliwa w zaprezentowanej formie i treści dzięki wykorzystaniu pogłębionej, solidnej, wiedzy zwłaszcza z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej, w tym w szczególności dotyczącej Polski.

Trzecia publikacja przedmiotowego cyklu:

Stępiak, M., Wiśniewski, R., Goliszek, S., & Marcińczak, S. (2017), Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce, Prace Geograficzne, 261. Warszawa: IGiPZ PAN, https://rcin.org.pl/igipz/Content/66130/WA51_85077_r2017-nr261_Prace-Geogr.pdf, 120 pkt. MEiN (2021),

Po rozpoznaniu ogólnej specyfiki zagadnienia, w tym percepcji dostępności usług publicznych (publikacja 2015 r.) oraz identyfikacji skorelowanych zróżnicowań liczby i starzenia się ludności (publikacja 2016) – kolejnym logicznym etapem wskazanym w przedmiotowym cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian*

ludnościowych”, było przeanalizowanie w ww. kontekście dostępności usług publicznych w Polsce. Wyniki tych badań zawiera obszerna wieloautorska monografia „*Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce*”, opublikowana jako 261 pozycja prestiżowej serii „Prace Geograficzne”. Opracowanie to było efektem realizacji, w latach 2014-17, projektu badawczego finansowanego przez NCN „*Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje*”.

Prezentowana publikacja składa się z dwóch części. W części pierwszej (rozdz. 2–5) zaprezentowano teoretyczne i metodyczne problemy związane z dostępnością przestrzenną do usług publicznych w Polsce; w tym, w rozdziale drugim przedstawiono przegląd definicji i klasyfikacji usług publicznych.

W rozdziale trzecim zestawiono dane służące do realizacji celów projektu, tj. zarówno dotyczące lokalizacji i charakterystyki placówek świadczących usługi publiczne (podaż usług), informacje dotyczące rozmieszczenia ludności (popyt na usługi) oraz sieci transportowych. Informacje te były wykorzystane do obliczenia dystansu pomiędzy miejscami zamieszkania a miejscami świadczenia poszczególnych typów usług publicznych. Rozdział czwarty dotyczy zagadnień metodycznych. Znajduje się tam charakterystyka wskaźników zastosowanych w analizie dostępności do poszczególnych typów usług publicznych. W rozdziale piątym omówiono przyjęte rozwiązania techniczne, które umożliwiły przetworzenie wielkiej ilości danych w bardzo dużej szczegółowości przestrzennej. Część druga przedmiotowego opracowania, to prezentacja uzyskanych wyników analiz dostępności przestrzennej kolejno do: administracji publicznej (rozdz. 6), opieki nad dziećmi (rozdz. 7), edukacji (rozdz. 8), służby zdrowia (rozdz. 9) oraz placówek kulturalnych (rozdz. 10). Zasięg terytorialny badania obejmował całą Polskę, a wyniki wszystkich analiz przedstawiono w skali gmin. Dla ograniczenia wpływu wykorzystywania sztucznych struktur przestrzennych związanych z nakładaniem na zmienne zregionalizowane, sztucznych jednostek (siatek), obliczenia zostały przeprowadzone w bardziej szczegółowej skali rejonów statystycznych. W analizach w celu identyfikacji potencjalnych współzależności przestrzennych pomiędzy poziomem dostępności do usług a różnicowaniami społecznymi oraz strukturami funkcjonalnymi, w analizach wykorzystano dwa rodzaje typologii terytorialnych: demograficzną oraz funkcjonalno-hierarchiczną.

Ostatni, jedenasty, rozdział przedmiotowej monografii został poświęcony możliwościom wynikającym z zastosowania na potrzeby analiz danych zawierających szczegółowe informacje o rozkładach jazdy transportu publicznego w miastach. W rozdziale tym, zaprezentowano empiryczne rozwinięcie rozważań dotyczących wymiaru czasowego analiz dostępności przestrzennej. Monografię zamyka rozdział dwunasty, w którym przedstawiono podsumowanie i syntezę najważniejszych wyników badań.

Na wstępie ww., wydanej w 2017 roku monografii, Kierownik ww. projektu określa (co warto podkreślić: w 2017 r.) wkład pracy dr. Rafała Wiśniewskiego następująco:

„Kierowany przeze mnie grant był realizowany przez zespół, którego trzon stanowili pracownicy Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Głównym współautorem publikacji jest Rafał Wiśniewski, który napisał większość tekstu omawiającego wyniki przeprowadzonych analiz (rozdz. 6–10), współtworzył rozdział 13.2 (wnioski

empiryczne) oraz przygotował fragment rozdziału 2.3 (typologia demograficzna). Jest on także współautorem rozdziału 12, zawierającego syntezę uzyskanych wyników. Ponadto podjął się trudnego i niewdzięcznego zadania redakcji językowej publikacji, a także wykonał żmudną korektę wszystkich grafik.”

Wartość poznawcza, metodologiczna i aplikacyjna przedmiotowej publikacji jest tak z naukowego, jak i wdrożeniowego punktu widzenia trudna do przecenienia i to nie tylko w skali krajowej. Jak to już wspomniano wcześniej, wyniki te były możliwe do uzyskania tylko jako rezultat pracy wielodyscyplinarnego zespołu pracowników naukowych (zaawansowane analizy statystyczne, wyspecjalizowane formy wykorzystania GIS, analizy społeczno-ekonomiczne itp.)

Przedmiotowa publikacja jest pierwszym opracowaniem prezentującym dostępność do usług publicznych na obszarze całego kraju, na poziomie lokalnym, wypełniając w ten sposób znaczną lukę w dotychczasowej wiedzy. Dostępność do poszczególnych typów usług została określona z użyciem różnych, indywidualnie dobranych wskaźników. Niektóre z nich uwzględniają nie tylko sam czas dotarcia do danej usługi, ale również element konkurencji w możliwości skorzystania z danej usługi, czyli np. potencjał ludnościowy (liczbę potencjalnych usługobiorców).

Badania wykazały zaskakująco duże, z punktu widzenia wiedzy ogólnej, zróżnicowanie przestrzenne poziomu dostępności usług publicznych w Polsce – mimo ich w większości nominalnie „normatywnej” lokalizacji. Zidentyfikowano obszary kraju, na których występują istotne niedobory w tym zakresie. Wskazano, iż stwierdzone zróżnicowania dostępności do usług publicznych, nie mają „jednolitego” charakteru tzn. wykazują specyficzne cechy w zależności od typu rozpatrywanych usług i związanego z tym stopnia ich centralizacji. Przeprowadzone analizy wykazały, iż ujawnione w badaniu prawidłowości nie mają charakteru „zdroworozsądkowego”, ale są pochodną współwystępowania bardzo złożonych uwarunkowań lokalnych.

Uzyskane rezultaty naukowe trudno przedstawić w syntetycznej formie. Recenzent zwrócił jedynie uwagę na najistotniejsze, jego zdaniem, osiągnięcia zespołu badawczego, w którym istotną rolę pełnił Habilitant. Ogólnie oceniając wartość przedmiotowego opracowania należy podkreślić, iż jest to pierwsza, nie tylko w skali krajowej, tak kompleksowa (obszar całego państwa) i szczegółowa analiza (poziom LAU2, wyodrębnienie 5 kategorii, 15 typów usług i dodatkowo ich podtypów), skuteczności polityki publicznej w zakresie dostępu do usług publicznych. Publikacja ta niewątpliwie wnosi istotny wkład w rozwój przedmiotowej dyscypliny naukowej, w czym znaczny (wyodrębniony i udokumentowany) udział ma współautor opracowania dr Rafał Wiśniewski.

Czwarta publikacja przedmiotowego cyklu:

Rosik, P., Stępnia, M., & Wiśniewski, R. (2021), Delineation of health care deserts using accessibility measures: the case of Poland, European Planning Studies, 29(6), 1151-1173; <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1818184>, IF (2021) – 3,777, 100 pkt. MEiN (2021)

Kolejnym krokiem w realizacji głównego celu przedmiotowego cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: „*Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych*” było dalsze uszczegółowienie wyników wcześniej przeprowadzonych badań. Podjęto próbę identyfikacji metod, jakie mogą

znaleźć zastosowanie dla określania obszarów niedoboru w zakresie dostępu do usług publicznych na przykładzie opieki zdrowotnej w Polsce. Dokonano delimitacji tych obszarów w praktyce, wykorzystując różnorodne narzędzia analityczne. Wskazano występujące w przedmiotowym zakresie zróżnicowania, ich specyfikę oraz wielość uwarunkowań.

O złożoności koncepcji i wykorzystanej metodologii przedmiotowego opracowania najlepiej świadczy poniższy cytat z Autoreferatu przygotowanego przez Habilitanta.

„W celu wyznaczania obszarów zmarginalizowanych pod względem dostępności do usług medycznych (nazwanych w artykule health care deserts) zaproponowaliśmy porównanie różnic w dostępności do usług medycznych w zależności od: (1) przyjętej miary dostępności tj. metody najkrótszego czasu przejazdu do najbliższej placówki (proximity approach) w porównaniu z kilkoma alternatywnymi metodami badawczymi (odsetek ludności, dostępność skumulowana, dostępność potencjałowa i z uwzględnieniem konkurencji – 2SFCA); (2) typu usługi medycznej (apteki, placówki podstawowej opieki zdrowotnej, szpitalne oddziały ratunkowe – SOR, szpitale i przychodnie specjalistyczne); (3) metody wyznaczania obszaru peryferyjnego (stała wartość progowa – threshold vs najgorsze decyle).

Każdy typ usług medycznych podlegał analizie za pomocą dwóch metod: (1) tradycyjnej, opartej na czasie dojazdu do najbliższego podmiotu świadczącego usługi medyczne (proximity); (2) alternatywnej metody, dopasowanej do specyfiki danej usługi (każdy typ usługi analizowany był inną „drugą” metodą; wyjątek stanowiły szpitale oraz specjalistyczne zakłady opieki zdrowotnej)...”.

W toku realizacji przedmiotowego badania wykazano, iż efekt końcowy procedur wyznaczania peryferii w zakresie dostępności przestrzennej usług publicznych, zależy od wielu czynników – m.in. od: (1) zastosowanej miary dostępności (odsetek ludności, dostępność skumulowana, dostępność potencjałowa i z uwzględnieniem konkurencji – 2SFCA czyli. dwuetapowa metoda analizy obszarów rynkowych 2 Step Floating Catchment Area); (2) rodzaju usługi medycznej (apteki, placówki podstawowej opieki zdrowotnej, szpitalne oddziały ratunkowe – SOR, szpitale i przychodnie specjalistyczne); (3) metody wyznaczania obszaru peryferyjnego (stała wartość progowa vs najgorsze decyle).

Badanie wykazało, że założenia metodologiczne dotyczące wyboru typów usług medycznych, sposobu ich świadczenia, mierników dostępności powinny być precyzyjnie zidentyfikowane i dostosowane do konkretnej usługi. Analizy porównawcze ujawniły, iż nawet występujące między poziomami odnośnych wskaźników małe różnice w przedmiotowym zakresie mogą mieć decydujący wpływ na identyfikację obszarów (gmin) kwalifikowanych jako tereny niedoboru dostępu do usług służby zdrowia. Pozwoliło to na stwierdzenie, iż zarówno planiści przestrzenni, jak i odnośne władze publiczne muszą uwzględniać w formułowaniu odnośnych polityk nadzwyczajne i niezbędne koszty przeznaczane na poprawę dostępności poprzez inwestycje w sferze transportu oraz na lokalizację nowych placówek świadczących różnorodne usługi z zakresu opieki zdrowotnej.

Podsumowując można stwierdzić, iż w przedmiotowym artykule zaprezentowano i zastosowano nowatorskie narzędzie przeznaczone nie tylko dla planistów przestrzennych, ale i kreatorów polityk publicznych, polegające na wykorzystaniu do określania zasięgów peryferyjności usług publicznych kombinacji różnych, złożonych metod analizy. Należy tu podkreślić w szczególności, iż zaproponowane zastosowanie wskaźnika peryferyjności dla usług zdrowotnych jest oryginalnym, unikatowym ujęciem problemu, dotychczas nieznanym w literaturze przedmiotu. Udział Habilitanta w przedmiotowym, nowatorskim, opracowaniu (określony na poziomie 33%) jest istotny. Omawiana publikacja jest niewątpliwie

osiągnięciem znaczącym tak pod względem metodologicznym, jak poznawczym oraz aplikacyjnym.

Piąta publikacja przedmiotowego cyklu:

Wiśniewski, R., Stępnia, M., & Szejgic-Kolenda, B. (2021), Accessibility of public services in the age of ageing and shrinking population: are regions following trends, Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, 103(1), 55-74, <https://doi.org/10.1080/04353684.2021.1903334>, IF (2021) – 2,450, 70 pkt. MEiN (2021)

Niejako zwieńczeniem realizacji głównego celu przedmiotowego cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: „*Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych*” jest publikacja wieloautorska, łącząca wprost problemy dostępności usług publicznych z procesami starzenia się i depopulacji, w kontekście zdolności regionów do adaptacji polityki rozwoju do ww. wyzwań.

Opracowanie wypełnia niedostatki wiedzy w zakresie przestrzennego zróżnicowania dostępności do usług publicznych, bowiem istniejące opracowania koncentrują się przeważnie na wybranym typie usług, lub na konkretnych, specyficznych obszarach. W przedmiotowej publikacji podjęto bardzo udaną próbę określenia zróżnicowania dostępności przestrzennej wybranej grupy usług publicznych na obszarze całego kraju, z dodatkowym założeniem prowadzenia analizy tego zagadnienia w 9. typach demograficznych gmin wyznaczonych w badaniach wcześniejszych (drugiej publikacji cyklu) przy czym 1 typ gmin w przedmiotowym badaniu nie wystąpił. Te typy gmin wyodrębniono uwzględniając zmiany liczby ich ludności w okresie 1995-2015 oraz proces starzenia się ludności. Wyniki badania wykazały złożoność sytuacji w przedmiotowym zakresie. Wyraźnie ujawniły się różnice w dostępności usług publicznych rozpatrywane w układzie typów demograficznych gmin od typów usług. Ujawniono negatywne procesy swoistej „urbanizacji” niektórych typów usług itp. Szczególnie niepokojące okazały się silne powiązania dostępu do niektórych typów usług publicznych ze specyfiką występujących na danym obszarze problemów demograficznych. Oczywiście recenzent nie prezentuje tu szczegółowych wyników tak rozległych badań, a jedynie wskazuje na ich znaczenie. Oceniając naukową wartość przedmiotowych badań zaprezentowanych w omawianej publikacji, trzeba zwrócić uwagę na ich fundamentalne znaczenie. Dotyczy to tak warstwy koncepcyjnej, metodologicznej, poznawczej (z istotnym wzbogaceniem stanu wiedzy, w tym także implikacjami dla teorii rozwoju regionalnego i lokalnego), jak i sfery aplikacyjnej. Na podkreślenie, w kontekście oceny dorobku naukowego dr. Rafała Wiśniewskiego, zasługuje istotne uczestnictwo Habilitanta w omawianym przedsięwzięciu badawczym.

Końcowym elementem oceny cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: „*Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych*” jest ogólna analiza zawartości merytorycznej przedmiotowego dzieła, w kontekście celu podjętych i przeprowadzonych przez Habilitanta (w tym w zespołach wieloautorskich) badań dotyczących tytułowej problematyki. W Autoreferacie Habilitant określił cele ww. badania następująco:

„Głównym celem badań była identyfikacja poziomu dostępności usług publicznych, jego przestrzennego i funkcjonalnego zróżnicowania oraz określenie różnic w poziomie

dostępności w zależności od rodzajów usług w kontekście przemian ludnościowych tj. depopulacji i demograficznego starzenia się społeczeństwa.”

W ocenie recenzenta cel ten jest sformułowany w sposób komunikatywny i odpowiedni do tytułowego problemu badawczego. W dalszej części Autoreferatu Habilitant doprecyzowuje cele badania poprzez określenie pięciu celów szczegółowych. Wskazuje przy tym powiązania realizacji poszczególnych celów szczegółowych z wynikami przeprowadzonych (w tym w zespołach wieloautorskich) badań zawartych w konkretnych publikacjach ocenianego cyklu opracowań. Są to następujące cele wskazane przez Habilitanta:

„(..)

1. określenie czynników wpływających na społeczną percepcję poziomu dostępności do wybranych usług publicznych(..) [O.1]; (cel 3);
2. identyfikacja głównych procesów ludnościowych, ich skali i prawidłowości przestrzennych na poziomie lokalnym (gminnym) (..)[O.2]; (cel 5); (cel 3);
3. identyfikacja poziomu dostępności do usług publicznych (administracja publiczna, opieka nad dziećmi, usługi edukacyjne, medyczne, kulturalne) w Polsce na poziomie gminnym (2015) i ich terytorialnego zróżnicowania (..)[O.3]; (cel 5);
4. ocena przydatności miary dostępności do usług w celu wyznaczania obszarów peryferyjnych (na przykładzie usług medycznych; wyznaczanie tzw. health care deserts) (..)[O.4];
5. identyfikacja dysproporcji w poziomie dostępności do usług publicznych w zależności od nasilenia i charakteru procesów demograficznych oraz identyfikacja istniejących prawidłowości przestrzennych ...[O.5].”

Dobór celów szczegółowych został dokonany prawidłowo, bowiem wyczerpuje on rzeczową zawartość prowadzonych przez Habilitanta rozważań w omawianym osiągnięciu naukowym. Zgodnie z postulowaną, choć nie zawsze stosowaną w tego typu opracowaniach, metodologią Habilitant trafnie prowadzi prezentację swojego osiągnięcia naukowego stwierdzając:

„Całokształt prac podporządkowany był weryfikacji dwóch hipotez badawczych:

H.1. W Polsce ma miejsce polaryzacja przestrzenna, zarówno w kontekście dostępności do usług publicznych jak i przemian ludnościowych.

H.2. Niski poziom dostępności do usług publicznych współwystępuje na obszarach, gdzie zachodzą niekorzystne procesy ludnościowe (depopulacja, starzenie się społeczeństwa). Zachodzi również zależność odwrotna: wysoki poziom dostępności charakterystyczny jest dla obszarów o korzystnych procesach ludnościowych.”

Co warto podkreślić, dr Rafał Wiśniewski nie ogranicza się w Autoreferacie do zrelacjonowania wyników badań zaprezentowanych w cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”*. Habilitant tworzy z wyników prezentowanych tam badań w pewnym sensie nową jakość wskazując na komplementarność prowadzonych tam analiz, ich spójność metodologiczną i rzeczową.

Habilitant nie przesadzając końcowych konkluzji, wynikających z treści prezentowanego zestawu publikacji, formułuje w Autoreferacie nie tezę, ale dwie hipotezy

badawcze. Weryfikując pierwszą z nich pozytywnie w całości a drugą częściowo, nie tylko wzbogaca w sposób znaczący wiedzę w przedmiotowym zakresie ale również wskazuje na złożoność przedmiotowej problematyki.

W ocenie szczegółowej, prezentowany cykl pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem: *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”* zawiera treści merytoryczne w pełni odpowiadające tematowi zawartemu w tytule. Przy szczegółowym zapoznaniu się z prezentowanymi tam zagadnieniami można jednak zauważyć, iż w nieco uproszczony sposób odniesiono się do roli usług publicznych w kontekście ich „umiejscowienia” w strukturze społecznej i gospodarczej państwa i regionu. Pozwoliłoby to na precyzyjniejszą identyfikację przyczyn ujawnionych dysproporcji w zakresie dostępności przestrzennej usług publicznych. Można byłoby w takim „wzbogaconym” ujęciu wskazać możliwość rozpatrywania ww. usług jako składowej szeroko rozumianej infrastruktury (różne klasyfikacje, infrastruktura społeczna), zwrócić uwagę na specyficzne cechy infrastruktury (kapitałochłonność, niemobilność, trudna przystosowalność do zmiennych potrzeb itp.) czy wreszcie wskazanie podziału na usługi rynkowe i nierynkowe oraz komercyjne i nieodpłatne. Pomocne w tym kontekście byłoby także odniesienie się do hierarchizacji usług w odniesieniu do hierarchii potrzeb. Ten wątek rozważań recenzent uznaje jednak za element, zdecydowanie wykraczający poza tematykę prezentowanego osiągnięcia naukowo-badawczego i jego pominięcie nie wpływa na bardzo wysoką ocenę merytoryczną cyklu przedmiotowych publikacji.

Na podstawie przeprowadzonej stwierdzam, że prezentowany cykl pięciu opracowań, jak starano się to wykazać powyżej, ma w pełni merytorycznie uzasadnioną wieloautorską formę. Wkład merytoryczny Habilitanta jest tam wyraźnie określony i ma w decydującej części charakter twórczy, a nie odtwórczy. Opracowania te, rozpatrywane zgodnie z narracją zaprezentowaną w części Autoreferatu zatytułowanej *„Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych autorski komentarz do cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych”*, zdaniem recenzenta, stanowią oryginalne osiągnięcie naukowo – badawcze, wnoszące znaczny i udokumentowany wkład dr. Rafała Wiśniewskiego w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, w dziedzinie nauk społecznych.

II. Ocena pozostałych osiągnięć naukowych, w tym współpracy zagranicznej

Statystyka ogółu dorobku publikacyjnego (z uwzględnieniem 5. opracowań stanowiących ww. cykl publikacji) dr. Rafała Wiśniewskiego wskazuje na intensywną i twórczą pracę naukową. Habilitant jest autorem (w tym współautorem) 79 publikacji (bez abstraktów i notatek), w tym:

- 23 monografii współautorskich, w tym 1 przed doktoratem (dwóch zarówno w j. polskim i angielskim, oraz dwóch w j. polskim, angielskim i słowackim);
- 7 rozdziałów w monografiach, w tym 2 przed doktoratem;
- 29 artykułów naukowych, w tym 4 przed doktoratem (jeden po pozytywnych recenzjach, w trakcie procedowania);
- 4 prac pod redakcją, w tym 1 przed doktoratem;

- 14 innych publikacji (raporty z projektów, working papers, itp.), wszystkie po doktoracie;
 - 2 pozycji popularno-naukowych (wszystkie przed doktoratem);
- Łącznie przed doktoratem Habilitant opublikował 10, a po obronie rozprawy doktorskiej 69 opracowań.

Spośród ww. 79 publikacji we współpracy z innymi autorami powstało 57. Wśród współautorów znalazło się 34 pracowników Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN oraz 87 współautorów spoza miejsca pracy Habilitanta, w tym 62 osoby z zagranicy. W sumie współautorami publikacji naukowych, w których tworzeniu brał merytoryczny udział dr Rafał Wiśniewski, głównie w ramach krajowych i międzynarodowych projektów badawczych, było 121 osób, z tego większość z zagranicy. Lista ww. współautorów jest imponująca i świadczy wyraźnie o wyjątkowych kompetencjach zawodowych Habilitanta.

Ogólna liczba cytacji prac naukowych Habilitanta, według stanu na 22.05.2023 r., przedstawia się następująco:

- Web of Science – 70 (h-index 5),
- Scopus – 102 (h-index 6),
- Google Scholar – 577 (h-index 15).

Po dokonaniu przeglądu dorobku badawczego i publikacyjnego należy zgodzić się ze stwierdzeniem Habilitanta zawartym w Autoreferacie, iż jego zainteresowania naukowo-badawcze, poza wskazanym wiodącym problemem dostępności do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych, koncentrują się wokół trzech zagadnień:

- interakcji transgranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem przepływów ludności – tj. głównie dotyczą analiz ruchu granicznego przez wschodnią granicę Polski, ze szczególnym uwzględnieniem identyfikacji czynników kształtujących ruch graniczny,
- przemian ludnościowych i narodowościowych na obszarze państw powstałych z rozpadu Związku Radzieckiego, w tym szczególnie w Rosji – tj. przede wszystkim dotyczących zjawisk depopulacyjnych związanych m.in. z aspektami narodowościowymi tego procesu;
- codziennej mobilności ludności tj. przede wszystkim codziennych dojazdów do pracy, ich społeczno-demograficznych uwarunkowań, problemów badawczych związanych m.in. z identyfikacją czynników wpływających na mobilność ludności;

Konstatacje powyższe wskazują, iż wyraźnie zaznacza się komplementarny i interdyscyplinarny zakres tematyczny prac naukowo badawczych Habilitanta. Najogólniej rzecz ujmując, „część wspólna” tych dokonań: szeroko rozumiana problematyka przemian demograficznych i szeroko pojmowana mobilność ludności ujmowana w aspekcie zaspokajaniu potrzeb indywidualnych i zbiorowych jest wzajemnie spójna i zbieżna z tematyką wcześniej omówionego osiągnięcia naukowego.

Oceniając wartość naukową cyklu pięciu publikacji, jak i pozostałych opracowań naukowych, stwierdzić należy, że dorobek Habilitanta jest twórczy, z naukowego punktu widzenia merytorycznie istotny. Większość z opracowań posiada nie tylko niezastępowalną

wartość poznawczą, ale również zawiera elementy nowatorskie i twórcze pod względem ujęć metodycznych i metodologicznych, zauważalnych nie tylko na gruncie polskiej geografii społeczno-ekonomicznej. Wyniki prowadzonych badań, w których brał i bierze udział Habilitant, były i są publikowane zazwyczaj w dobrych i bardzo dobrych czasopismach naukowych. Imponująca liczba takich wartościowych dokonań współautorskich i własnych, uprawnia do stwierdzenia, iż dr Rafał Wiśniewski nie tylko dobrze opanował nowoczesny warsztat badawczy, ale poprzez zgromadzoną wiedzę trafnie identyfikuje kluczowe problemy badawcze współczesności, będące w zakresie jego zainteresowań. Ocena ta jest dokonana na podstawie pogłębionej analizy dorobku publikacyjnego (z uwzględnieniem faktu znacznego udziału dorobku współautorskiego) Habilitanta. Opinię taką uzasadniają również dane naukometryczne dorobku publikacyjnego dr. Rafała Wiśniewskiego (autorskiego i współautorskiego):

Impact Factor (w dziedzinach i dyscyplinach, w których parametr ten jest powszechnie używany jako wskaźnik naukometryczny): Sumaryczny IF: 11,491

Liczba cytowań publikacji dr. Rafała Wiśniewskiego, z oddzielnym uwzględnieniem autocytowań oraz Indeks Hirscha – wg stanu na 22.05.2023

Wyszczególnienie	Web of Science	Scopus	Google Scholar
Liczba cytowań publikacji Habilitanta, z oddzielnym uwzględnieniem autocytowań			
Liczba cytowań (ogółem)	70*	102	577
Liczba cytowań (bez autocytowań)	23**	87	—
Indeks Hirscha			
h-indeks (ogółem)	5*	6	15
h-indeks (bez autocytowań)	3**	5	—

* Web of Science Core Collection

** Web of Science

Inne składowe dorobku naukowego

„Pozapublikacyjne” składowe dorobku naukowego Habilitanta mają bardzo istotne znaczenie. Należy podkreślić, iż wszystkie te rodzaje aktywności są związane z zakresem realizowanych zainteresowań badawczych dr. Rafała Wiśniewskiego i „współtworzą” Jego dorobek naukowy.

Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych, z podziałem na projekty zrealizowane i będące w toku realizacji, oraz z uwzględnieniem informacji o pełnionej funkcji w ramach prac zespołów.

Dr Rafał Wiśniewski wykazuje niezwykłą aktywność w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych. W chwili obecnej (styczeń 2024) bierze udział w realizacji dwóch grantów NCN:

- *Wpływ migracji wewnętrznych na rozwój społeczno-gospodarczy Polski po 1989 r.* (rola: główny wykonawca);
- *Polskie jednostki LAU 1 w międzynarodowej przestrzeni przepływów (PLFLOWS)* (rola: wykonawca).

Poza ww. Habilitant brał udział w realizacji 27 projektów naukowo-badawczych finansowanych w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych:

- 2 projektów finansowanych przez Komitet Badań Naukowych;
- 7 projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki, w tym 1 w którym pełnił funkcje kierownika projektu (2019-2021: *Dostępność do usług publicznych a wykluczenie społeczne w kontekście przemian demograficznych*);
- 7 projektów zagranicznych (ESPON, INFRAREGTUR);
- 5 projektów finansowanych przez urzędy administracji rządowej;
- 4 projektów finansowanych przez urzędy administracji samorządowej;
- 2 projektów realizowanych wspólnie z innymi krajowymi jednostkami naukowymi.

Wskazana powyżej aktywność Habilitanta znajduje odzwierciedlenie w osiągnięciach naukowo-badawczych prezentowanych w formie publikacji naukowych, w tym współautorskich, wykazanych wcześniej.

Wystąpienia na krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych lub artystycznych, z wyszczególnieniem przedstawionych wykładów na zaproszenie i wykładów plenarnych.

Dr Rafał Wiśniewski, przed doktoratem, brał aktywny udział (z wystąpieniem zamawianym) w ww. 5 konferencjach naukowych odbywających się w kraju. Po uzyskaniu stopnia doktora brał udział, z wystąpieniem zamawianym, w 13 tego typu konferencjach, z tego w 6 odbywających się zagranicą. Tematycznie konferencje te dotyczyły zarówno zagadnień prezentowanych m.in. w osiągnięciu naukowym (dostępność do usług publicznych, przemiany ludnościowe) (Portugalia, Szwecja), jak i drugiego nurtu zainteresowań Habilitanta tj. badań obszarów granicznych (25th World Congress of Political Science, Brisbane).

Do aktywności naukowej również zaliczyć należy wyjazdy zagraniczne Habilitanta. Dotyczyły one tematyki, którą dr Rafał Wiśniewski zajmował się w swojej działalności naukowej tj. codziennej mobilności ludności (Moskwa 2010, Instytut Geografii Rosyjskiej Akademii Nauk) oraz przemian ludnościowych na obszarze d. Związku Radzieckiego (Białoruś, 2010, wyjazd terenowy Brześć-Mińsk-Grodno). Jeszcze przed formalnym zatrudnieniem w IGiPZ PAN (od kwietnia 2005 r.) brał udział w badaniach terenowych w Magadan i obwodzie magadańskim w Rosji (badania obszarów depopulacyjnych, wywiady pogłębione). W latach 2009-2012 Habilitant uczestniczył w wyjazdach badawczych i spotkaniach roboczych na Słowacji (projekt INFRAREGTUR, współpraca bilateralna). Po uzyskaniu stopnia doktora, kontakty zagraniczne i wyjazdy Habilitanta związane były przede wszystkim z realizowanymi projektami międzynarodowymi (Rosja, Szwecja, Słowacja). Oprócz bezpośrednich spotkań, kontakty te przybierały również formę spotkań on-line, szczególnie w okresie pandemii COVID-19.

Innym elementem współpracy międzynarodowej Habilitanta są również wizyty naukowców z zagranicy i związane z tym spotkania, konsultacje merytoryczne oraz organizacja ich pobytu. W czasie pracy w IGiPZ PAN był opiekunem naukowców m.in. z Litwy (1), Białorusi (1), Węgier (1), Holandii (2), Rosji (3), Ukrainy (3) i Słowacji (5).

Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych wraz z informacją o pełnionych funkcjach.

Dr Rafał Wiśniewski jest członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Staże w instytucjach naukowych lub artystycznych, w tym zagranicznych, z podaniem miejsca, terminu, czasu trwania stażu i jego charakteru.

Dr Rafał Wiśniewski odbył dwa staże zagraniczne: w 2010 r. w Rosji, w Instytucie Geografii Rosyjskiej Akademii Nauk i w latach 2009-12 (10 wyjazdów) w Słowacji, w Instytucie Geografii Słowackiej Akademii Nauk.

Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism wraz z informacją o pełnionych funkcjach (np. redaktora naczelnego, przewodniczącego rady naukowej, itp.).

Dr Rafał Wiśniewski był w okresie 1.01.2018-31.12.2018 sekretarzem redakcji Przeglądu Geograficznego, w od 1.01.2019 r. do chwili obecnej (styczeń 2024) jest redaktorem naczelnym Przeglądu Geograficznego.

Recenzowanie prac naukowych lub artystycznych, w szczególności publikowanych w czasopiśmie międzynarodowych.

Dr Rafał Wiśniewski jest autorem (w okresie 2017-22) 7 recenzji opracowań naukowych.

Współpraca z sektorem gospodarczym, ekspertyzy lub inne opracowania wykonane na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców.

Habilitant podejmował współpracę z sektorem gospodarczym poprzez realizację 1 zlecenia dotyczącego analizy uwarunkowań lokalizacyjnych zamierzeń inwestycyjnych oraz wykonując 2 opracowania na rzecz jednostki administracji samorządowej oraz rządowej.

III. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Osiągnięcia dr. Rafała Wiśniewskiego w zakresie aktywności dydaktycznej, organizacyjnej oraz popularyzującej naukę obejmują trzy sfery:

- (1) działalność organizacyjna (konferencje, seminaria itp.),
- (2) działalność wydawnicza,
- (3) różne aspekty działalności dydaktycznej.

Habilitant w latach 2007-2022 brał udział w komitetach organizacyjnych 6 konferencji. Wskazać tu należy przede wszystkim uczestnictwo w organizacji konferencji m.in. Warsaw Regional Forum (2007), konferencji Komisji Geografii Komunikacji PTG. Ponadto Habilitant był głównym organizatorem konferencji w ramach projektów KBN i NCN, w tym konferencji międzynarodowych (*Przepływy osób i towarów przez polski odcinek wschodniej granicy Unii Europejskiej – analiza przestrzenna; Wielokryterialna ocena wpływu wybranych korytarzy drogowych na środowisko przyrodnicze i rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów przyległych*). Dr Rafał Wiśniewski był formalnie współorganizatorem (z ramienia ESPON BSR TeMo) konferencji w Petersburgu, współorganizowanej przez International Centre for Social and Economic Research (Leontief Centre). Wielokrotnie też organizował

różnego typu spotkania robocze w ramach realizowanych projektów badawczych w ramach sieci ESPON.

Do szczególnego rodzaju działalności organizacyjnej w sferze nauki należy zaangażowanie Habilitanta w organizację różnego rodzaju badań terenowych, obejmujących m.in. badania ankietowe, wywiady pogłębione, panele ekspertów, wywiady grupowe (badania focusowe). Oprócz samej organizacji takich badań Habilitant był też autorem lub współautorem narzędzi badawczych tj. formularzy ankietowych i formularzy wywiadów.

Bardzo ważnym elementem działalności naukowej Rafała Wiśniewskiego jest praca związana z funkcjonowaniem redakcji Przeglądu Geograficznego i wydawaniem czasopisma. Jak wspomniano wcześniej, w 2018 r. pełnił funkcję sekretarza redakcji Przeglądu Geograficznego a od stycznia 2019 r., decyzją Rady Naukowej IGiPZ PAN, został mianowany na stanowisko redaktora naczelnego Przeglądu Geograficznego. Funkcję tę pełni do chwili obecnej (styczeń 2024 r.). Prowadzi aktywną działalność w zakresie rozwoju ww. czasopisma (granty na rozwój czasopisma: 2018 r. z MNiSW oraz 2021 r. z MEiN).

Podjęmowane przez Habilitanta działania w zakresie popularyzacji nauki obejmowały okres przed obroną rozprawy doktorskiej. Ich wynikiem były dwa artykuły popularno-naukowe w czasopiśmie *Geografia w Szkole* pośrednio związane tematycznie z późniejszymi zainteresowaniami dotyczącymi obszaru badań państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego.

Cechą charakterystyczną aktywności naukowo-badawczej Habilitanta w ramach zatrudnienia w Instytucie PAN jest skupienie się przede wszystkim na działalności badawczej, a nie dydaktycznej. Niektóre aspekty działalności naukowej dr. Rafała Wiśniewskiego wiążą się jednak bezpośrednio lub pośrednio z działalnością dydaktyczną:

- Prawie przez 2 lata współpracował z Wydawnictwami Szkolnymi i Pedagogicznymi (2008-2009). W tym czasie Habilitant zajmował się tam m.in. redagowaniem podręczników i zeszytów ćwiczeń do gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (np. cykl *Odkrywamy świat*, 2009) oraz współpracą z autorami poszczególnych publikacji. Stopniowo przeszedł ze stanowiska redaktora merytorycznego na stanowisko redaktora inicjującego, czyli faktycznie stał się odpowiedzialny za cały dział geografii w ww. Wydawnictwie.
- Sześciokrotnie, w latach 2012, 2013, 2016, 2018, 2019, 2020, był opiekunem praktyk studenckich w IGiPZ PAN dla studentów studiów dziennych Politechniki Warszawskiej (2012), Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego (2013) oraz Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (2016, 2018, 2019, 2020). Opieka ta obejmowała zarówno elementy merytoryczne (opracowanie zadań dla studentów zgodnie z kierunkiem ich studiów, przedstawienie szerszego kontekstu zleconych prac, weryfikacja wyników poszczególnych etapów wykonywanych prac, spotkania konsultacyjne itp.) jak i formalnoorganizacyjne (wystawianie opinii o studentach i zaświadczeń o odbyciu praktyk, weryfikacja dzienników praktyk, itp.).
- Dr. Rafał Wiśniewski w grudniu 2017 r. został powołany przez Radę Naukową IGiPZ PAN na promotora pomocniczego (promotor: dr hab. Mariusz Kowalski, prof. IGiPZ PAN) w przewodzie doktorskim. Przedmiotowa rozprawa została pomyślnie obroniona w 2021 r.

Konkluzja

Na podstawie przeprowadzonej oceny formalnej i merytorycznej osiągnięcia naukowego przedstawionego w formie cyklu pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych oraz oceny pozostałego dorobku naukowego dr. Rafała Wiśniewskiego, muszę stwierdzić, że jest on ukształtowanym, samodzielnym naukowcem, który podejmuje się nowych i ważnych dla dyscypliny wyzwań badawczych.

Zgodnie z Art. 219. 1. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która „posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój (...) dyscypliny” oraz „wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”.

Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowego dr. Rafała Wiśniewskiego, w tym jego osiągnięcie naukowe „Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych” stwierdzam, że spełniają one formalne i merytoryczne warunki określone w odnośnej Ustawie. W tym kontekście pozytywnie oceniam przedłożone przez Habilitanta osiągnięcie naukowe, na które składa się cykl pięciu powiązanych tematycznie publikacji naukowych objętych wspólnym tytułem „Dostępność do usług publicznych w kontekście przemian ludnościowych”. Oceniam pozytywnie także pozostałe elementy dorobku naukowego Habilitanta wypracowane po uzyskaniu stopnia doktora, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy zagranicznej oraz dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego. Wnioskuje jednocześnie do Rady Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN o dopuszczenie dr. Rafała Wiśniewskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Z poważaniem,

Dr hab. Andrzej Gałązka, prof. SGH